

ZÁMECKÝ PARK VE VALAŠSKÉM MEZIRÍČÍ

Rosička, občanské sdružení
Muzeum regionu Valašsko, příspěvková organizace

© 2014



OBSAH

1. Historie parku	4
2. Park jako biotop	6
3. Domácí druhy dřevin	8
4. Exotické druhy dřevin	10
5. Byliny v parku	12
6. Houby, mechy a lišejníky	14
7. Obyvatelé parku – hmyz	15
8. Obyvatelé parku – obratlovci	17
9. Péče o Zámecký park	18



ZÁMECKÝ PARK VE VALAŠSKÉM MEZIŘÍČÍ

Zámecký park ve Valašském Meziříčí představuje ostrov zachovalé přírody uprostřed rušného města. Díky svému umístění v obytné zástavbě je ideálním místem pro odpočinek od shonu běžného života. Zámecký park však není jen příjemným místem k posezení, ale nabízí mnohem víc. Čím je vlastně park tak jedinečný?

Pro odpověď na tuto otázku se musíme vydat do okolní krajiny. Snad každý z nás si všiml, že z ní postupně mizí staré stromy. Ty se dříve vysazovaly běžně do alejí kolem cest, na hráze rybníků a ponechávaly se i jednotlivě ve volné krajině. Na těchto místech stromy nikomu a ničemu nevadily: rostly a sílily dlouhý čas. V současné městské krajině tyto stromy chybí – není pro ně místo. Z krajnic cest zmizely věkovité lipové aleje, úpravami břehů řek a potoků byly zničeny unikátní břehové topolové a vrbové porosty. V Zámeckém parku však staré a mohutné stromy najdeme, některé z nich navíc pocházejí z exotických krajin – z Číny, Japonska či ze Severní Ameriky. Ve starých a jedinečných stromech žijí i skrytí obyvatelé – vzácné houby, mechy, brouci, ptáci a mnoho dalších. Zámecký park je tak oázou starých mohutných stromů a životním prostředím pro řadu vzácných rostlinných a živočišných druhů, domácích i exotických.

Zejména na biologické hodnoty parku jsme se pokusili upozornit v roce 2009 prostřednictvím výstavy nazvané „Městský park jako přírodě blízký biotop“. Zmíněná výstava se stala předlohou jak pro knížečku, kterou právě držíte v ruce, tak i pro současnou environmentální expozici „Zámecký park“ volně přístupnou v přízemí zámku.

Další zajímavé informace o parku lze načerpat přímo při procházce po jeho pěšinách, kde byla v roce 2010 při revitalizaci parku vybudována naučná stezka. Deset zastavení a dvě samostatné informační tabule návštěvníkům představují okolnosti vzniku parku, jeho historii, současnost i přírodní hodnoty.

Spolu s touto publikací je tak ideálním průvodcem na procházce po Zámeckém parku ve Valašském Meziříčí. Neváhejte a vydejte se objevovat jeho skrytá tajemství!

1. HISTORIE PARKU

Historie naprosté většiny parků je spojena s budovou, jejíž okolí měl park zpříjemnit. Nejinak je tomu i v Zámeckém parku ve Valašském Meziříčí – Krásně, který je neodlučně spojen se zámek Kinských. Původně dřevěná budova vrchnostenské úřadovny měla už v polovině 18. století založenou panskou zahradu. Předchůdcem dnešního parku tedy byla užitková zahrada doplněná o okrasné druhy květin a stromů.

Za počátek parku můžeme označit ozdobný a ovocný sad, který u zámku založil na přelomu 18. a 19. století hrabě František Josef ze Žerotína. V roce 1822 v něm byla i oranžerie. Výrazná změna přišla v roce 1815, kdy majetek koupil rod Kinských. Kolem roku 1850 nechal hrabě Eugen Kinský přestavět budovu na empírový zámek a současně přeměnil i park do dnešní podoby. Vznikl rozlehlý, přírodně krajinářský park anglického typu s porostem přírodě blízké karpatské dubohabřiny, doplněné výsadbami cizokrajných dřevin. Tento typ parku má podobu záměrně upravené volné krajiny, kde se střídají louky, lesíky i osamocené stromy – solitéry.

Vzhledem k finančním potížím hraběte Rudolfa Kinského byl zámek včetně parku v roce 1913 prodán v dražbě hraběti Ladislavu Seilern-Aspangovi. Po vypuknutí 1. světové války byl v zámku zřízen lazaret, což celkově snížilo jeho hodnotu jako sídla hraběcí rodiny. Následně hrabě Seilern-Aspang přestěhoval své sídlo do zděděného zámku v Miloticích u Kyjova. Krásenský zámek dále využíval pouze jako letní sídlo. Do této doby se datuje počátek využívání parku občany města Valašského Meziříčí pro nejrůznější kulturní akce.



 Pohled na zámek z parku (Foto: neznámý autor, 1940, fotoarchiv MRV)

Po roce 1948 byl park přejmenován na Park pionýrů a sloužil různým politickým i kulturním akcím, které však samotnému parku neprospívaly. Zmenšila se jeho rozloha, část byla vyčleněna pro potřeby rozšíření nádraží, další část zabrala cesta kolem parku. Nejhorším zásahem bylo vybudování amfiteátru pro letní kino. Stavba si vyžádala náročné terénní úpravy a dodnes působí rušivě.

Nové výsadby a péče o stávající dřeviny byly podceněny, a tak už v 80. letech byl park v kritickém stavu. Po roce 1989 došlo k několika pokusům o jeho záchranu. V letech 2000–2003 byla realizována celková revitalizace zeleně včetně ošetření a vazeb dřevin a nových výsadeb. Projekt dokončený v roce 2010 vyřešil oplocení, cestní síť, osvětlení a mobiliář, včetně renovace amfiteátru.



🍃 *Výstavní brána u „Parku pionýrů“ (Foto: Doupovec, 50. léta 20. stol., fotoarchiv MRV)*

🍃 *Tepané svítilny v parku (Foto: Doupovec, 50. léta 20. stol., fotoarchiv MRV)*



🍃 *Dnešní podoba zámku a přilehlého okolí.*



2. PARK JAKO BIOTOP

Stromy mají schopnost vytvářet velmi pestrý a složitý biotop, tedy být domovem pro velké množství rostlinných i živočišných druhů. Produktem stromů totiž jsou nejen listy, květy a plody, ale také samotné dřevo. Tvorba dřeva a zejména jeho pozdější začlenění do přírody v podobě mrtvé hmoty je mimořádným jevem vlastním v celé živé přírodě pouze stromům. V parku tak můžeme vidět postupný rozvoj života stromu i jeho odumírání.

V neduživých a nemocných větvích již neproudí tolik mízy a neroste tolik listů, dřevo je pak osluněné a prohřáté. Odumírající větev je také slabá a nedokáže se bránit cizím nájezdníkům. V takovém dřevě se daří larvám hmyzu, které pak proces umírání větví urychlují. Zároveň poskytují „široce prostřený stůl“ datlovitým ptákům, kteří se larvami živí a budují si zde hnízdní dutiny. V nich potom hnízdí i další druhy ptáků – sýkory, brhlíci, pěnkavy a další. Do narušeného dřeva pak činností ptáků a hmyzu napadají výtrusy různých hub. V jejich plodnicích nachází další skupina hmyzu dostatek potravy a ochrany. Je to pro něj pravý ráj! Zvyšování objemu a podílu mrtvého dřeva během života dřeviny je projevem přirozeného stárnutí a nesnižuje ekologickou hodnotu dřeviny, ba právě naopak. Jen měkké, podhoubím prorostlé dřevo dokáže nasýtit armádu larev tesaříků či poterníků. Dutina se pomalu činností svých nájemníků rozšiřuje, žije v ní stále více hmyzu a jeho larev, netopýrů či ptáků. Většina tohoto světa nám však zůstává skryta. Pravou velikost dutiny uvnitř kmene odhalíme většinou až ve chvíli, kdy oslabený kmen nevydrží nápor větru či sněhu a zlomí se.

Městská zeleň skrývá i další tajemství. Všichni víme, že v parném letním dni se cítíme v parku mnohem lépe, než v betonovém srdci města. Košaté koruny stromů poskytují cenný stín, který způsobuje snížení teploty vzduchu v blízkém okolí. Díky parku se také výrazně zvýší relativní vzdušná vlhkost v širokém okolí. Lépe se pak dýchá a snižuje se riziko respiračních problémů. Vyšší vzdušnou vlhkost můžeme pozorovat hlavně po dešti, když se ze stromů „kouří“. Nejedná se ale o kouř, ve skutečnosti je to vodní pára, která se odpařuje z povrchu porostu.



-  *Jeden dospělý strom rostoucí v parku vytváří životní prostředí pro celou řadu dalších organismů, která je na strom odkázána nejen potravně, ale nachází zde i trvalý úkryt.*
-  *V parku není nouze i o nevšedně vznikající dutiny. Tato vznikla srůstem dvou různých stromů – habru a lípy. Ve vzniklém prostoru si pravidelně staví hnízdo ptáci.*

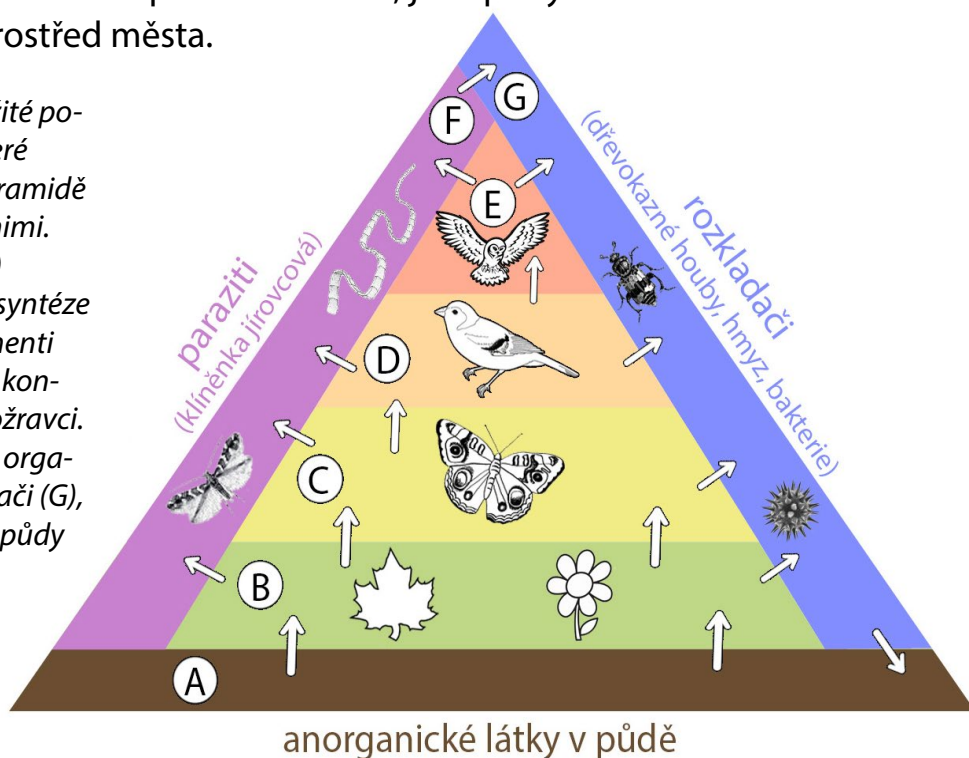


- Odumřelé větve listnatých stromů hostí celou řadu hub. Na podzim a v zimě je na mrtvých větvích dubů nápadná rosolovka listovitá (*Tremella foliacea*).
- Člověk vysazuje v ČR nepůvodní jírovce maďaly již mnoho desetiletí. Klíněnka jírovcová (*Cameraria ohreida*) je jejich přirozený škůdce. Pokud však nejsou její housenky kontrolovány predátory či parazity, dokážou strom opakovaným holožím až zahubit.

Park také snižuje prašnost ve městech. Listy na stromech působí jako filtr, zachycující část velmi jemného prachu, který představuje velké zdravotní riziko. Dráždí a poškozuje dýchací ústrojí a vážou se na něj další škodliviny včetně rakovinotvorných látek. Vegetace v parku funguje také jako bariéra proti hluku. Větve a listy dřevin se chovají jako oscilátory, které snižují energii zvuku a klesá tak tak hluchost prostředí. Tím ale výčet „záračných“ vlastností parku nekončí. Během procesu fotosyntézy stromy vylučují nejen kyslík, ale také řadu látek s bakteriostatickými a repelentními účinky, které blahodárně působí na lidský organismus. Pozitivní vliv se projevuje v produkci těkavých látek, které laicky označujeme jako „lesní vůně“. Tyto látky zvyšují fyziologickou využitelnost kyslíku při dýchání.

Parky tedy dokáží výrazně zlepšit životní prostředí města, jsou příbytkem mnoha druhů rostlin i živočichů a ostrovem přírody uprostřed města.

- Potravní pyramida zachycuje složité potravní vztahy mezi organismy, které v parku žijí. Druhy, které jsou v pyramidě umístěné výše, se živí druhy pod nimi. Tedy anorganické látky z půdy (A) využívají zelené rostliny (B) k fotosyntéze a růstu. Rostlinami se živí konzumenti I. řádu – býložravci (C) a těmi pak konzumenti II. a III. řádu (D, E) – masožravci. Paraziti (F) se živí na všech těchto organismech. Cyklus uzavírají rozkladači (G), kteří vrací mrtvou hmotu zpět do půdy (A). Pokud nefunguje cyklus jako celek, mnohé druhy mohou být ohroženy.



3. DOMÁCÍ DRUHY DŘEVIN

V krásenském, přírodně krajinářském parku anglického typu, je snaha vytvořit dojem divoké přírody na malé ploše. Krajina není symetricky tvarována, ale je pouze citlivě upravena tak, aby byl zachován její původní ráz. Důležitým prvkem je přítomnost původních dřevin. Zde park nahrazuje karpatskou dubohabřinu, která historicky pokrývala široké údolí Bečvy a jejích větších přítoků. V druhovém složení dominuje habr a dub, zastoupena je i lípa, javor klen a zřídka také jilm.



- Habr obecný (Carpinus betulus) je teplomilnější, až 30 m vysoký strom. Jeho kůra je hladká, tmavošedá se světlejšími vzájemně propojenými pruhy, tzv. „blesky“.*
- Dub letní – křemelák (Quercus robur) je mohutný, teplomilný strom rostoucí hlavně na jih od Valaška v nížinných lužních lesích. Díky svému kvalitnímu dřevu a dlouhověkosti je dub symbolem síly. List je hladký, jeho „ouškátý“ spodní okraj tvarem připomíná kraťasy. Naopak dub zimní – drnák (Quercus petraea) je odolnější proti chladu a na Valašsku roste běžně kromě nejvyšších kopců. Na spodní části listu nemá žádné vykrojení a listy jsou více či méně z obou stran chlupaté. Plodem dubu jsou žaludy.*



- Nejhojnější z našich javorů – javor klen (Acer pseudoplatanus) rostl v minulosti hojně ve valašských lesích. Dokládá to řada místopisných názvů, jako Javorníky, Javorový, Javoříčko apod. Dnes rostou staré javory jen v nepřístupných místech, jako jsou suťové svahy nebo pralesy. V zámeckém parku jsou zastoupeny i další naše javory – nízký a teplomilný javor babyka (Acer campestre) i javor mléč (Acer platanoides), který své jméno získal díky listům ronícím mléko.*
- Lípa srdčitá (Tilia cordata) je už od pradávna vysazována v kulturní krajině jako výrazný solitérní strom. Je národním stromem České republiky. Její měkké dřevo se využívá v řezbářství. Listy jsou srdčité s chomáčky rezavých chlupů na spodní straně. Podobná lípa velkolistá (Tilia platyphyllos) má chlupy na listech bílé nebo nažloutlé. Květ z obou lip se sbírá jako léčivka na lipový čaj.*



- 🍃 *Hlavní dřevinou valašských lesů byl v minulosti buk lesní (Fagus sylvatica). Dnes je většina původních bučin proměněna ve smrkové monokultury. V zámeckém parku rostou mohutné exempláře kultivaru s červenými listy „Atropunicea“ a s převislými větvemi „Pendula“. Plodem buku jsou bukvice.*



- 🍃 *Jasan ztepilý (Fraxinus excelsior) je citlivý na klimatické výkyvy, škodí mu silné mrazy, ale dobře snáší trvale vanoucí vítr. V posledních letech jasanů hromadně odumírají kvůli houbové nákaze.*
- 🍃 *Tis červený (Taxus baccata) je překvapivě naším domácím stromem. Překvapivě proto, že dnes už z valašské krajiny téměř zmizel. Byl z velké části vytěžen a kvůli své dlouhověkosti (může se běžně dožít až 300 let) je nevhodný pro hospodářské využití, takže jej lesníci nepěstují. V parku úspěšně rostou jak mladé keře, tak i statné tisy. Je všeobecně známo, že kromě červeného míšku obalujícího semena je celá rostlina prudce jedovatá.*

V parku nechybí ani dnes všudypřítomný smrk ztepilý (*Picea abies*). Na Valašsku je původní jen na nejvyšších vrcholech Beskyd, ale v uplynulých staletích byl ve zdejších kraji vysazován všude. Smrkové monokultury jsou však velmi nestabilní a ohrožují je houby, dřevokazný hmyz, sníh i sucho. Nevhodnost nízkých nadmořských výšek pro růst smrku můžeme vidět i na zdravotním stavu pomalu usychajících smrků v parku. V parku najdeme i exotický smrk východní (*Picea orientalis*) pocházející z Kavkazu. Poznáme ho snadno podle hustých, velmi krátkých jehlic. Ale to už je téma pro další kapitolu...

4. EXOTICKÉ DRUHY DŘEVIN

V parku rostou stromy z mírného pásu celého světa. Střídající se čtyři roční období vyhovují stromům evropským, asijským i severoamerickým. V lesích mírného pásu převažují listnaté stromy, směrem k severu přibývají jehličnany. Samozřejmě v parku chybí tropické stromy, které nejsou schopny přežít českou zimu. Dřeviny ze severnějších šířek by v parku dokázaly růst, ale nejsou dostatečně esteticky hodnotné, takže se jich ve výsadbách v parku nevyužívá.

Nezvaným hostem v parku je silně invazní strom trnovník akát (*Robinia pseudacacia*). Do Evropy byl přivezen z Ameriky už na začátku 17. století. Roste v mírném pásu celého světa. Trnovník akát poskytuje tvrdé dřevo, které se využívá ve vinohradech, a je to také významná medonosná dřevina. Tato pozitiva ovšem nevyváží jeho devastující vliv na květenu i zmlazení našich domácích stromů.

Balkánský poloostrov





Z hor Balkánského poloostrova pochází jírovec maďal nebo také kaštan koňský (*Aesculus hippocastanum*). Dnes je to v Evropě běžně vysazovaný strom, přestože se příliš nehodí do měst pro svoje křehké a snadno lámavé dřevo. V předchozích desetiletích byly vysázené jírovce ohrožovány známým škůdcem, motýlem klíněnkou jírovcovou, jejíž larvy způsobují předčasný opad listů. V posledních letech ale počty klíněnek klesají a zdá se, že evropská populace jírovců je zachráněna.

Lípa stříbrná – plstnatá (*Tilia tomentosa*) má narozdíl od našich domácích lip rub listů hustě šedobíle chlupatý. Tato dřevina velmi dobře snáší znečištěné ovzduší a často je vysazována v městské zeleni. Traduje se, že nektar z jejích květů je pro včely a čmeláky jedovatý. Není to pravda – tato lípa totiž kvete v červenci, kdy už nekvete téměř žádná dřevina. Lípa plstnatá má ale nektaru pro hmyz málo, a když se na ní shromáždí všechen hmyz z okolí, nedokáže jej uživit, a proto pod ní nacházíme mrtvá tělíčka hmyzu.


Japonsko a Čína



-  Z dalekého Japonska doputoval do našich parků a zahrad cypřišek hrachonosný (*Chamaecyparis pisifera*). Zahradníci z něj vyšlechtili mnoho kultivarů s různou velikostí, tvarem a barvou. Pěstuje se také jako bonsaj pro svoji výraznou, tmavě hnědou kůru. Svě jméno dostal podle plodů šišek, které tvarem a velikostí připomínají semena hrachu.
-  Z východní Asie, přesněji z Číny pochází jinan dvoulaločný (*Ginkgo biloba*), který je bohužel ve své domovině ve volné přírodě už velmi vzácný. Úspěšně přežívá v zahradách po celém světě, je totiž odpradávná pěstovaná jako okrasná dřevina. Je to tzv. „živoucí fosilie“ – zkamenělé zbytky jinanů (tzv. fosilní doklady) pocházejí už z druhohor, tedy z doby před více než 250 miliony let. Vývojově je příbuznější jehličnanům než listnatým stromům. Je také populární léčivkou – látky obsažené v jeho listech rozšiřují cévy, a díky tomu se zlepšuje zásobování všech částí těla kyslíkem a živinami. Výsledkem je zlepšení koncentrace, paměti a ústup únavy.






východ USA a Kanada

-  Dendrologicky nejcennějším stromem v parku je ořechovec lysý (*Carya glabra*). Tento mohutný opadavý strom má na podzim krásně žlutě zbarvené listy, složené nejčastěji z 3 až 5 lístků. Jeho ořechy jsou hruškovitého tvaru s hladkou skořápkou a hořkým jádrem. Semena příbuzného ořechovce vejčitého (*Carya ovata*) jsou ale jedlá a používají se při pečení podobně jako vlašské ořechy. Dřevo ořechovců je velice tvrdé, pevné a houževnaté.



východ USA a Kanada

-  Liliovník tulipánokvětý (*Liriodendron tulipifera*) je nepřehlédnutelný strom se zajímavým tvarem listů připomínajícím javor a s velkými květy, které připomínají tulipán. Liliovníky jsou spolu s magnolií považovány za primitivní dřeviny s řadou archaických znaků. Jejich předkové, kteří jim byli vzhledem velmi podobní, se objevili na planetě Zemi před více než 100 milióny let.
-  Dub červený (*Quercus rubra*) je u nás využíván nejen v městské zeleni a v parcích, ale také lesnický. Je velmi odolný vůči znečištění ovzduší. Na podzim se jeho listy barví do ruda, odtud také vzešlo jméno stromu.
-  Jedlovec kanadský (*Tsuga canadensis*) roste přirozeně v oblastech s dlouhou zimou a vysokými srážkami. Výhodou jedlovce je velmi dobrá odolnost vůči mrazu a pevný kořenový systém.



- 🍃 *Adaptaci na přežití silných požárů v podobě až 20 cm tlusté kůry si vytvořila douglaska tisolistá (Pseudotsuga menziesii). Douglasku snadno poznáme po vůni. Její rozemnuté jehlice totiž velmi příjemně voní po citrusech. Douglaska tisolistá se stala nejčastěji pěstovanou a nejlépe osvědčenou cizí jehličnatou dřevinou u nás.*
- 🍃 *Smrk pichlavý (Picea pungens) se u nás často vysazuje ve městech a využívá se k zalesňování imisních holin, protože je vysoce mrazuvzdorný a tolerantní k prašnému a suchému prostředí. V parku najdeme i jeho příbuzný druh smrk Engelmannův (Picea engelmannii), který tolik nepíchá, má jehlice k větvčkám více přitisknuté, větvky světlé a pupeny pryskyřičnaté.*
- 🍃 *Zerav obrovský (Thuja plicata) je známá okrasná dřevina s všestranným využitím. Je často vysazován na hřbitovech. Dobře snáší sestřih, proto se z něj často dělají živé ploty. Je také odolný vůči znečištěnému ovzduší. Šupinovitě listy po rozemnutí výrazně voní. Tato dřevina měla rituální význam pro indiánské kmeny.*

5. BYLINY V PARKU

Časně na jaře v parku rozkvétají první rostliny – tzv. jarní geofyty. Pozoruhodná je jejich životní strategie. Geofyty mají pod zemí oddenky, hlízy nebo cibule, pomocí nichž přečkají nepříznivé roční období. Svůj nadzemní životní cyklus, tedy listy a květy, popřípadě i plody musí dokončit během krátkého období časně na jaře, dokud se stromy neolístí a tím neodstíní tolik potřebné sluneční paprsky. Geofyty vyžadují vysoký obsah živin v půdě a nízké zimní teploty.

Park připomíná původní smíšený listnatý les, který v minulosti lemoval tok řeky Bečvy. Rostl v něm hlavně dub a habr a podle těchto hlavních dřevin se jmenuje dubohabřina.

Dubohabřiny jsou krásné hlavně brzy na jaře, kdy zde rozkvétají koberce pestrobarevných květin – fialová dymnivka dutá, dymnivka plná a plicník lékařský, bílá sasanka hajní, žlutý křivatec a také karpatské rostliny, které směrem na východ do Čech už nerostou – bílá zapalice žluťuchovitá, zelenožlutý hvězdnatec čemeřicovitý, pryšec mandloňovitý a vzácně také modrá ladoňka karpatská. Některé z nich můžeme potkat i v parku, ať už přirozeně rostoucí, nebo vysazené.

Během jara postupně rozkvétají další hájové druhy: prvosěnka vyšší, hrachor jarní a pitulník žlutý. Ve vrcholném létě je podrost parku zastíněný hustě olistěnými korunami stromů. V této době zde potkáme jen velmi málo kvetoucích rostlin, např. modrý zvonek broskvolistý, zelenou travu lipnici hajní, drobné modré květy violky lesní a také nápadné fialové květy lilie zlatohlávkou.

Květena Zámeckého parku velmi intenzivně trpí mnohokrát ročně prováděným sečením a mulčováním. Pouze místa, kde roste ohrožená a zákonem chráněná lilie zlatohlavá, jsou šetrně kosena. Stejně šetrně by měla být ošetřována celá plocha parku – ponechávat alespoň některá místa neposečená, omezit mulčování a důsledně odstraňovat posečenou travní hmotu z parku.



- 🍃 V parku najdeme známou léčivou rostlinu česnek medvědí (*Allium ursinum*), typický svou česnekovou chutí a vůní. V minulosti se česnek používal na pročištění žaludku a střev, proti parazitům i na snížení tlaku, přidával se také do pokrmů. Nadměrné požití ale může vyvolat projevy otravy.
- 🍃 Na jaře zde nechybí ani sasanka hajní (*Anemone nemorosa*), která pokrývá bílými květy velké plochy.
- 🍃 Koberce fialových květů časně na jaře tvoří dymnivka plná (*Corydalis solida*), která je hojná na Moravě, zato v Čechách ji potkáme jen na několika málo místech. Roste na vlhkých a úživných půdách ve světlých hájových listnatých a lužních lesích.
- 🍃 „Žlutý kropáček“ či běžněji petrklíč je lidový název pro prvosenku vyšší (*Primula elatior*). Tato vytrvalá bylina roste ve vyšších polohách na loukách a v dubohabřinách. Vytváří přízemní růžici listů a barva jejích květů je sírově žlutá. Prvosenky se již od 16. století používají v léčitelství.



- 🍃 Teplomilná violka vonná (*Viola odorata*), lidově „fialka“ se rozšířila na studené Valašsko spolu s lidmi. Také ji nejčastěji najdeme na místech upravených člověkem, třeba podél cest a železnic. Kvete jako jedna z prvních jarních rostlin, a to sytě modrofialovými květy. V Zámeckém parku se můžeme setkat i s bíle kvetoucí formou.
- 🍃 Ze vzácnějších druhů se v parku hojně vyskytuje lilie zlatohlávek (*Lilium martagon*). Roste obvykle ve světlých lesích, ve vyšších polohách se nevyhýbá ani otevřeným loukám.

6. HOUBY, MECHY A LIŠEJNÍKY

Houby provází každý strom od počátku až do jeho konce. Výsadní postavení mají houby, které vytváří zvláštní oboustranně prospěšný vztah s hostitelskou dřevinou, takzvanou mykorhizu. Podhoubí těchto hub doslova opřádá kořeny stromů. Tak jim usnadňuje příjem vody a dalších látek z půdy. Kromě toho mykorhizní houby zásobují kořeny vitamíny a růstovými látkami a chrání stromy před chorobami. Na oplátku od hostitelského stromu získají produkty fotosyntézy – cukry a další organické látky. Z mykorhizních hub můžeme na podzim pod stromy v parku vidět ryzce, holubinky nebo muchomůrky.

Další skupinou jsou houby parazitické, napadající živé dřevo, a houby saprofytické, které znehodnocují odumřelé dřevo. Ačkoliv nám připadá, že tyto houby působí značné škody, příroda a její přirozené procesy by se bez nich neobešly. Bez přítomnosti saprofytických hub by se lesy brzy zahltily odumřelým dřevem a živiny vázané do dřevní hmoty by se neuvolňovaly zpět do koloběhu látek. Soužití stromů a hub představuje křehkou rovnováhu. Jedině houby (a některé bakterie) totiž dokážou účinně rozkládat celulózu. Saprofytické houby pomáhají také živým stromům zbavovat se odumřelých větví v koruně. A bez pomoci hub by toho mnoho nedokázal ani dřevokazný hmyz.

Mechorosty patří mezi významné, ale opomíjené části živé přírody. Nehýří barvami, ani nemohou narůst do obří velikosti. Přitom se člověk s mechorosty setkává denně a téměř všude. Podobně jako lišejníky patří mezi první pionýrské organismy schopné růst i na místech bez vytvořené půdy. V parku je najdeme na kůře stromů, na holé půdě i v trávniku – stačí se jen pozorně dívat. Lišejníky osídlují místa, kde je existence jiných rostlin nemožná, a spolu s některými řasami se stávají prvními průkopníky vegetace. Lišejníky jsou velmi citlivé na změny prostředí a často se používají jako citlivý bioindikátor. Zhoršující se stav prostředí, zejména ovzduší, vytváří v posledních desítkách let z lišejníků jedny z nejohroženějších organismů.



- Na kmenech listnáčů roste v trsech třepenitka svazčitá (*Hypholoma fasciculare*). Tato silně jedovatá houba má naštěstí nepříjemnou hořkou chuť, takže není příliš pravděpodobné, že by ji někdo konzumoval.
- Vzácně můžeme v parku najít velké plodnice parazitické houby vějířovce obrovského (*Meripilus giganteus*).



- 🍃 *V parku úspěšně vytlačuje květiny z trávníku mech kostrbatec zelený (Rhytidiadelphus squarrosus), který dostal své jméno podle kostrbatě odstálých lístků.*
- 🍃 *Terčovník zední (Xanthoria parietina) je jedním z našich nejhojnějších lišejníků, což je dáno jeho vysokou tolerancí ke znečištění. Lišejníky pro svoji existenci potřebují hodně světla, proto často rostou na starých stromech.*

7. OBYVATELÉ PARKU – HMYZ

Hmyz žijící v parku je vázán hlavně na staré stromy. Jak už víme, v okolní krajině je starých stromů velmi málo. Proto je park jedinečným prostředím pro jeho přežití.

V parku můžeme najít tři hlavní skupiny dřevokazného hmyzu. První skupinou jsou bezobratlí vázaní na osluněné proschlé větve. Ve stinných hospodářských lesích jsou umírající stromy rychle odstraňovány. Proschlé větve stromů v parku obývají krasci. Na dubech také žijí jako vosy zbarvení tesařici duboví. Ve větvích a kmenech prosychajících smrků najdeme larvy tesaříků fialových. Pěkně kovově zbarvení dospělí brouci pak pobíhají po kůře.

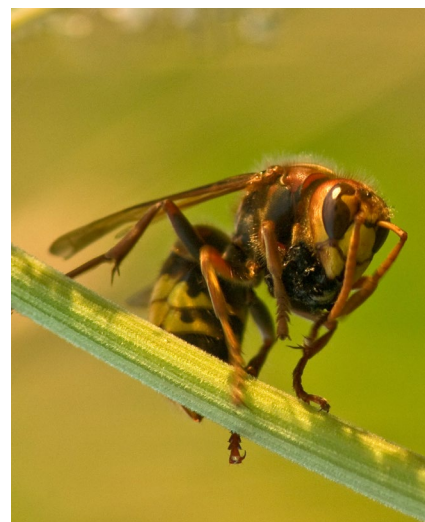
Druhou skupinou je hmyz, jehož larvy žijí v zemi pod stromovými velikány. Živí se většinou kořeny stromů nebo trav. Nejčastěji se jedná o chrousty. Dospělí chrousti se živí listím, proto se zdržují v korunách stromů. Hojně během června navečer v parku létají menší chroustci letní.

Poslední a biologicky i ochranně nej důležitější skupinou je hmyz žijící v dutinách starých stromů. Dutina ve starém stromě je biotop, který je v běžné české krajině nejvíce „nedostatkové zboží“. Staré stromy s dutinami jsou z lesů a alejí zbytečně rychle vykáceny kvůli bezpečnosti a kvůli neopodstatněnému strachu ze šíření škůdců.

Malé dutiny jsou osídleny zlatohlávkami. Dospělí brouci po vylíhnutí pak opouštějí dutiny a najdeme je často na květech. Přítomnost larev zlatohlávků v dutině poznáme podle jejich drobného trusu, který se podobá myšímu. Mezi naše nejznámější zlatohlávky patří zlatohlávek zlatý, s jehož larvami podobnými ponravám chrousta se můžeme setkat i ve starším kompostu. Zlatohlávky doprovází potměnící, kteří se živí tlející dřevní hmotou. Lze zde nalézt i dravé larvy kovaříků, dříve nazývané drátovci. V dutinách si velmi ráda staví svá hnízda sršeň obecná. Každý podzim celý sršní roj zaniká, zimu přežívají jen oplozené samice, které zjara zakládají nové společenstvo.



- *Roháč obecný (Lucanus cervus) je na Valašsku velmi vzácný. Larvy žijí v zemi a živí se mrtvým, tlejícím dřevem kořenů. (Foto: Romana Plačková)*
- *Larvě chrousta obecného (Melolontha melolontha) se říká ponrava, dorůstá se téměř 10 cm a žije v zemi, kde se živí kořeny rostlin.*



- *Tesařík dubový (Plagionotus arcuatus). Pestře žlutočerně zbarvený tesařík žije na dubech. Napodobováním zbarvení vosy zastrašuje případné predátory.*
- *Zlatohlávek mramorovaný (Liocola lugubris) žije skrytě, málokdy jej uvidíme i tam, kde je hojný. Svou rodnou dutinu téměř neopouští a často v ní po spáření a založení dalšího pokolení i umírá.*
- *Sršeň obecná (Vespa crabro) staví svá papírová hnízda v suchých dutinách starých stromů. Na podzim pak všechny dělnice umírají, zimu v rozličných úkrytech přežívají jen oplodněné královny.*



- *Tesařík Rhamnusium bicolor je vázán na staré listnaté stromy s dutinami. Vytváří si výletové otvory na povrchu mrtvého dřeva bez kůry (foto vpravo). Z Valaška bohužel téměř vymizel, protože staré zraněné stromy jsou z bezpečnostních důvodů velmi rychle odstraňovány.*

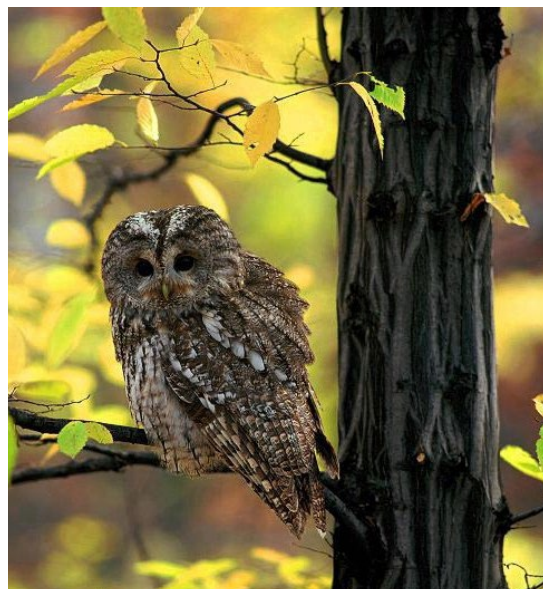
8. OBYVATELÉ PARKU – OBRATLOVCI

Mezi nejvýznamnější obyvatele parku patří ptáci. Nejhojnější jsou pěnkavy, sýkory, brhlíci a stehlíci, avšak jsou zde i jiní. Holub hřivnáč si v parku staví otevřená hnízda, dlask tlustozobý, který svým silným zobákem dovede rozlousknout i lískové oříšky, zaujme svým vzhledem, hlasovými projevy a zbarvením na sebe upozorní zase sojka obecná. Všechny tyto druhy (až na pěnkavu) v zimě ochotně přilétají i na krmítka.

Další velmi důležitou skupinou jsou šplhavci. Mezi ně patří stabilní obyvatelé parku žluna zelená a strakapoud velký. Činností těchto ptáků vznikají velmi důležité dutiny, které jsou využívány jak spížírnými plchů či veverek, tak i hnízda samotných ptáků, neboť se jedná o úkryty skvěle chráněné před predátory. Ve velkých, rozměrných dutinách dokáže zahnízdřit sova puštík obecný, hnízda si zde staví hlodavci – veverka obecná, myšice a plch lesní. V dutině můžeme narazit i na malou šelmu kunu skalní. Prostory pod odstávající kůrou velmi rádi osídlují netopýři, kteří zde během dne odpočívají. Mezi nejběžnější druhy netopýřů patří netopýr rezavý či netopýr večerní.

V trávě nebo ve křoví parku je přes den ukrytý ježek východní. Potkat jej můžeme v noci, kdy opouští svůj úkryt a pátrá po dešťovkách a různém hmyzu, housenkách, broucích a jejich larvách. Ježci jsou velmi užiteční, pohubí během roku velké množství obtížného hmyzu.

Pro podporu všech zvířat v parku je vhodné, aby byl park co nejčlenitější a poskytoval různá ukrytá zákoutí, kde by se živočichové mohli schovat, spát či vyvádět mladé. Skácením stromu a následným vyfrézováním pařezu přicházíme o to nejzajímavější, co můžeme v klidu na lavičce v parku pozorovat – šplhající veverky, na jaře se namlouvající ptáky či spokojeně funícího ježka.



- 🍃 *Žluna zelená (Picus viridis) si vyrábí největší dutiny. Vyklove je svým dlátovitým zobákem v oslabeném místě kmene dostatečně vysoko nad zemí. Brání se tak útokům predátorů – koček, ale třeba i veverek.*
- 🍃 *Prostorově menší dutiny, málokdy větší než lidská pěst, si vytváří hojný a přizpůsobivý strakapoud velký (Dendrocopos major). (Foto: André Chatroux)*
- 🍃 *Puštík obecný (Strix aluco) často obývá sady, parky či hřbitovy. Takřka neslyšně létá a loví v noci. Živí se hlavně malými savci, ptáky, obojživelníky a hmyzem. (Foto: Zdeněk Tunka)*



- Ježek západní (*Erinaceus europaeus*) je noční živočich, živící se hlavně hmyzem. Na zimu se ukrývá do nej-
různějších úkrytů pod kmeny a vyvrácené pařezy. (Foto: Andrej Alena)
- Veverka obecná (*Sciurus vulgaris*) se jiným veverkám v období mimo rozmnožování vyhýbá. Na rozdíl od
ježka nespí zimním spánkem, na výpravy za potravou se vydává i v zimě.
- Netopýr rezavý (*Nyctalus noctula*) se podobně jako jeho příbuzní živí hmyzem. Svou kořist velice přesně najde
pomocí echolokace, tedy orientace v prostoru pomocí vysílání, odrazu a zpětného zachycení ultrazvukového
signálu. (Foto: Miloš Anděra)

9. PÉČE O ZÁMECKÝ PARK

Zámecký park ve Valašském Meziříčí je užitečný jak pro lidi, tak pro zvířata a rostliny. Vyžaduje však péči, která se soustředí zejména na ochranu stávajících stromů. Na starých stromech se s přibývajícím věkem množí nejrůznější poranění a jiné defekty, které mohou časem vést k náhlému selhání pevnosti a pádu větví, nebo dokonce i k rozlomení nebo pádu celého kmene. Jak už však víme, poškození starých stromů nepřináší jen rizika, ale jsou také důležitou podmínkou pro život jiných organismů. Úkolem odborníka, který má stromy na starosti, je srovnat míru rizika a významu pro existenci vzácných a cenných organismů, které v mrtvém dřevě žijí.

Důležité jsou stabilizační úpravy korun stromů pomocí lan a spojek. Nejčastěji se tyto úpravy používají u staletých lip. V parku rostou velmi často dřeviny s nízko větveným kmenem, kdy ve vyšším stáří hrozí rozlomení jednotlivých větví v rozsoše. Negativní prvkem z hlediska přírodního prostředí je i frézování pařezů po pokácení stromu. V tomto případě je odstraněna většina podzemní dřevní hmoty, která by jinak sloužila k výživě hub, ale i larev zlatohlávků či našeho největšího brouka roháče obecného.

Zámecký park vytváří složitý, úchvatný a dokonale propojený systém. I běžný návštěvník může zdejší přírodě pomoci tím, že ji nebude zbytečně znečišťovat a ničit. Neboť jak už kdysi dávno řekl římský řečník a filosof Cicero: „Vše, co je podle přírody, je hodno úcty.“



☝ Svázaná koruna mohutné lípy. Lany a silnými spojkami stabilizovaná koruna lípy lépe odolá náporu větru. Pro úpravu korun stromů je nejšetrnějším stylem použití horolezeckých technik.



☝ Impregnační ošetřený ořez větve. Po ořezu větve se přistoupilo k chemické ochraně řezu před invazí spór hub a činností dřevokazného hmyzu. Z hlediska přírody, pokud nebude pravidelně obnovována, jde pouze o dočasné řešení.



☝ Detail substrátu v dutině. Dutina je až po okraj naplněna materiálem vzniklým činností larev hmyzu, hlavně brouků a much.



☝ Kryt brání pronikání vody do dutiny. Nad touto dutinou byla vytvořena stříška z umělé hmoty, která postupem času ztratila svou funkci a dutina je opět zvlhčená a obývána například larvami několika druhů zlatohlávků.



POZNÁMKY